suutnud Tartu kõigist keskvalitsuse pealekäimisist hoolimata kaotada, kuigi a. 1683 kuninglik resolutsioon selles suhtes linnale oli vastu tulnud. Böönhaaside vastu jätkati Rootsi aja teisel poolel endiselt võitlust. Selleski suhtes osutus tulunduslik areng, mis kõiki kaubandus- ja tööstuselu köidikuid ähvardas purustada, tugevamaks kui tsunftide privileegiumid ja keskvalitsuselt suure energiakuluga nõutatud sundmäärused: böönhaaside instituut elutses kõigi jälitamiste kiuste edasi ja oli tsunfti-käsitööle õieti tugevaks võistlejaks.

Haridnslikud ja usulised olud. Tartu hariduselu alal XVII sajandi teisel poolel väärib esijoones mainimist „ühendatud kroonu- ja linnakooli" asutamine a. 1689. Karl XI käsul oli kindralsuperintendent Johann Fischer a. 1682 Tartus kroonukooli jälle ellu kutsunud, mille jaoks valitsus laskis korraliku maja ehitada. Koolis õpetati keeli, ajalugu, genealoogiat, kronoloogiat, geograafiat ja teoloogiat. Võrdlemisi kõrge õppemaksu tõttu õppisid selles koolis peaasjalikult jõukate vanemate lapsed. Linna vaesumise tagajärjel oli linnakool vahepeal kiratsema jäänud: sageli pidanud õpetajad, nagu gildid Meylandile antud instruktsioonis kaebavad, „wegen ihres salarii crepiren, winseln und wehklagen". Seesugusel asjaolul leiab mõlema kooli ühendamise kavatsus üldist poolehoidu. Hastferi ülesandel sobitab Fischer rae esindajatega 1689. a. septembris kokkuleppe, mille järgi kroonu- ja linnakool liidetakse „ühendatud kroonu- ja linnakooliks". Selle ülalpidamiskulud kannab riik ühes Tartu linna ja Jaani kogudusega. Raad ja linnakonsistoorium kutsuvad alamate klasside õpetajad ja omavad nende üle jurisdiktsiooni. Järelevalvet õppetegevuse järgi teostavad riik ja linn mõlemad oma inspektorite kaudu. Kuigi mõlema kooli-ülalpidaja vahel hiljemini mõnelgi korral tekkisid vastolud ja hõõrumised, osutus koolide ühendamine üldiselt õnnelikuks sammuks ja tegi lõpu sinnamaalsele jõudude killustamisele sel alal. Samal ajajärgul teotses, esiti Tartu lähedal Piiskopimõisas, hiljemini linna alevis, Bengt Gottfried Forseliuse poolt ellukutsutud kool, mille ülesandeks oli õpetajaid ette valmistada eesti maarahvale. See kool lõpetas juba nelja-aastase töötamise järel oma tegevuse asutaja õnnetu surma tõttu a. 1688, suutis aga siiski välja lasta hulga noormehi, kes õpetajatena asusid tegevusse maale eestlaste keskele.

Gustav Adolfi asutatud *Academia Gustaviana* lakkas a. 1656 venelaste pealetungimise ajal töötamast. Selle raamatukogu ja trükikoda müüriti piiramise puhul Maarja kiriku keldrisse, kuna professorid ja üliõpilased Tartust kõigi ilmakaarte poole laiali valgusid. Osa Tallinna siirdunud professoreid püüdsid siin õppetegevust jätkata, kuid olid materiaalsete vahendite ja üliõpilaste vähesuse tõttu sunnitud oma ettevõtte a. 1665 likvideerima. Ülikooli restaureerimise küsimus kerkis varssi pärast Kärde rahu päevakorrale. A. 1665 nõudis Liivi kindralkuberner maa seisuste arvamist ülikooli edaspidise asukoha ja tema ülalpidamisvõimaluste kohta. Rootsi riigikantsleri ja alaealise kuninga Karl XI eestkostja krahv Magnus de la Gardie mõjul kaldus valitsus Pärnu kui ülikooli asukoha poole. Pärnu poolt kõnelesid ka mõned kaaluvad asjaolud, nagu hõlpsamad läbikäimisvõimalused Rootsiga, võrdlemisi suurem kaugus Vene piirist, mis välishädaohtu vähendas jne. Nii otsustatigi ülikooli jaoks Pärnu maja ehitada, kuid riigi rahanduse raske seisukorra ja ehitamisel ettetulnud kuritarvituste pärast edenes asi väga visalt. Vahepeal ettevõetud mõisate reduktsioon valdas kõigi meeled ja viis tähelepanu haridnslikest küsimusist hoopis kõrvale. Alles a. 1687 asuti energilisemalt ülikooli küsimuse lahendamisele. Liivimaa rüütelkonna palvel nõudis Karl XI Liivi kindralkuberner Hastferilt kindlamaid ettepanekuid. Hastfer andis